

Onvoltooid toekomstige tijd

Dag van de Literatuurkritiek 2021

Bij de literaire werken die centraal staan op de Dag van de Literatuurkritiek 2021 – *Wij zijn licht* van Gerda Blees, *KliFi* van Adriaan van Dis en de verhalenbundel *Over over morgen* – bieden we je graag enkele lesbrieven aan. Deze lesbrieven bevatten kant-en-klare ideeën om leerlingen opdrachten te laten maken over deze literaire werken.

We beschouwen deze opdrachten als vormen van literatuurkritiek in brede zin, omdat de leerlingen zich ermee verhouden tot literaire werken. Zo zijn er creatieve schrijfoopdrachten, een handreiking om een visuele bijdrage te maken en ook klassiekere opdrachten waarin de recensie centraal staat.

De Reactor en deBuren, sinds 2015 de organisatoren van de Dag van de Literatuurkritiek, bieden je deze lesbrieven graag aan.

De Reactor richtte een deel van de website [speciaal voor docenten](#) in. Via deze pagina heb je verder toegang tot al het werk dat De Reactor digitaal en gratis toegankelijk aanbiedt: recensies, podcasts en interviews. We richten ons op zowel Nederlandstalige als vertaalde literatuur, in genres als fictie, non-fictie en poëzie. Wij geven graag het woord aan Vlaamse en Nederlandse critici van verschillende generaties, met verschillende expertises en met verschillende opvattingen over literatuur en kritiek.

Wil je op de hoogte blijven van nieuws rond de Dag van de Literatuurkritiek? Hou dan vooral de kanalen van deBuren in de gaten.

Bezoek De Reactor op dereactor.org.

Inschrijven op de nieuwsbrief en meer info over de Dag: deburen.eu/DVDLK.

Lesbrief 1

Gerda Blees – *Wij zijn licht*

Introductie

De roman *Wij zijn licht* van Gerda Blees verkent de verantwoordelijkheid voor de dood van Elisabeth van Hellingen. De roman is opgedeeld in 25 hoofdstukken waarin we telkens vanuit een ander perspectief naar de gebeurtenissen in de Woongroep Klank en Liefde kijken. In deze woongroep woont Elisabeth samen met haar zus Melodie en de twee getroebleerde zielen Petrus en Muriel. We kijken door de ogen van uiteenlopende vertellers als 'de nacht', 'het plaats delict', 'het dagelijks brood', 'de twee sigaretten', 'een cello' en 'de ouders'. We beleven het ontstaan van de woongroep, het samenleven, de hiërarchie, de overwegingen om toe te treden, misschien te gaan en toch te blijven en de aanloop naar de dood van Elisabeth. De roman zet je stevig aan het denken over je eigen gemeenschapsplicht. Tot hoever reikt je verantwoordelijkheid om voor een ander te zorgen? Waar liggen juridische en morele grenzen? Hoe werkt dominantie? En specifiek voor deze roman: waarom blijven de personages waar ze zijn en gaan ze niet weg?

Opdracht A

Voeg een kort hoofdstuk toe aan het boek waarin je een 'wij' laat spreken dat nog niet aan het woord kwam. Je kunt bijvoorbeeld kiezen voor 'wij zijn de zussen' of 'wij zijn moraal', 'wij zijn het wetboek' of iets heel anders. Door dit nieuwe hoofdstuk te schrijven, verdiep je de schuldvraag die in de roman aan de orde wordt gesteld of geef je juist een extra verklaring voor het vreemde gedrag van de personages. Probeer zo veel mogelijk aan te sluiten bij de geest en de stijl van de roman.

Opdracht B

Hoewel de roman opent met de tragische dood van Elisabeth komen we over haar het minst te weten. Kruip in de huid van Elisabeth en schrijf over drie dagen in haar dagboek. Verken zo haar handelen (of passiviteit?) en haar motieven. Begin met een pagina over de dag waarop ze toetrad tot de woongroep, schrijf een tweede pagina over haar band met haar zus en dateer de laatste pagina op de dag voor haar overlijden.

Opdracht C

Met het overlijden van Elisabeth ontstaat er een vacature in de woongroep. Schrijf een brief aan Klank en Liefde waarin je vraagt om toetreding. Probeer je in deze sollicitatiebrief zo goed mogelijk in te leven in de geest en het handelen van de leden en met name in dat van de oprichtster Melodie. Geef minstens drie verschillende soorten argumenten voor je geschiktheid. Je mag die brief uit eigen naam schrijven, maar ook zeker de gedaante aannemen van een fictief personage dat je al kent of dat je zelf verzint.

Lesbrief 2

Adriaan van Dis – *KliFi*

Introductie

In de roman *KliFi* van Adriaan van Dis volgen we Jákob Hemmelbahn, een op jonge leeftijd naar Nederland uitgeweken Hongaarse man die in een gebied woont dat wordt getroffen door een overstroming. In de chaos en wanhoop die volgen op de overstroming, baant het inmiddels bejaarde hoofdpersonage zich een weg, een weg die geplaveid is met schrijfbambities, verzet en een verlangen naar orde. Uiteindelijk verzamelt een groep mensen, slachtoffers van de overstroming, zich om Jákob heen. Deze 'Kuilers' koesteren een gedeelde wens: 'KIIJK NAAR ONS'. Zo luidt dan ook de kop boven een krantenartikel dat een gezamenlijk protest inluidt waarvoor ze per tractor naar de stad trekken. Dat verlangen naar zichtbaarheid, contrasteert in de roman met het verlangen met rust gelaten te worden: 'Hier zijn wij. Zo leven wij. Zie ons. Laat ons. Wij zijn niemand tot last'.

Opdracht A

In hun verlangen naar zichtbaarheid en rust overweegt de groep verschillende media om gehoord te worden. Rap en rijm spelen een belangrijke rol in deze zeer intertekstuele roman (zoals je ook ziet aan de literatuurlijst op het einde van het boek en de [literatuurlijst](#) op de website van Van Dis). Daarnaast nodigt de roman de lezer uit om na te denken over genres: er zijn dagboekfragmenten opgenomen, creatieve bijdragen van anderen, appjes, krantenkoppen en nog veel meer. Schrijf een bijdrage die aansluit bij het (milieu)activisme in het boek en laat je vormelijk inspireren door [dit voorbeeld](#).

Opdracht B1

Van Dis noemt zijn roman liever geen dystopie, maar *KliFi* lijkt toch wel heel erg op een tegenovergestelde utopie. Maak een *mindmap* waarin je utopie en dystopie tegenover elkaar zet en maak hiervoor gebruik van bronnen. Noteer kenmerken van de utopie en de dystopie en noteer welke elementen volgens jou terugkomen in *KliFi*.

Opdracht B2

De locatie waar de slachtoffers van de overstroming leven, wordt vrij gedetailleerd omschreven. Maak een beeldende bijdrage waarin je die omgeving weergeeft. Dat mag een tekening zijn, een collage of een andere beeldende vorm. Hou ook rekening met de omgeving van de Kuil. Waar is bijvoorbeeld de terp van Jákob? En waarheen worden de Kuilers volgens jou getransporteerd?

Opdracht C

Op De Reactor vind je een [recensie van *KliFi*](#) geschreven door Nikki van den Boogaard. Uit haar bespreking blijkt dat de 'strijd tussen zwichten en verzetten binnen politiek en maatschappij de rode draad [is] in het verhaal'. Om die reden is het interessant om Adriaan van Dis daar eens over te interviewen en de bespreking van Van den Boogaard biedt daar allerlei handvatten voor. Neem na je lectuur van de roman de recensie van Van den Boogaard ter hand en gebruik die als uitgangspunt om een interview voor te bereiden met Adriaan van Dis. Je bereidt in rol als journalist voor De Reactor interviewvragen voor die je kunt afleiden uit de recensie van Van den Boogaard, maar waarvoor je natuurlijk ook andere bronnen kunt gebruiken die je zelf selecteert. Zo stel je een dossier samen dat bestaat uit achtergrondinformatie en vragen die je daadwerkelijk zou kunnen stellen aan Van Dis. Voor een voorbeeld van een interview kun je [hier](#) eens kijken.

Lesbrief 3

Simone Atangana Bekono – *Zaad*

De bundel *Over overmorgen. Andere verhalen over de toekomst* (2021) sluit naadloos aan bij het thema van de Dag van de Literatuurkritiek 2021 dat '(on)voltooid toekomstige tijd' luidt, want de bundel bevat 10 verhalen over hoop. De vraag die de auteurs voorgelegd kregen, was of zij ergens hoop konden ontwaren in de toekomst.

De bijdrage van **Simone Atangana Bekono**, schrijver van de goed ontvangen roman *Confrontaties*, heet *Zaad*. In de hypergecontroleerde samenleving die wordt bestuurd vanuit het Centrum ontmoeten we het naamloze hoofdpersonage. Dat Centrum, gebouwd rond een eik, heeft als doel de Wet te handhaven. In de praktijk komt dat erop neer dat overtreders van de Wet, met name zakenmannen ('voorspelbaar en slecht') en heksen ('gooien voornamelijk roet in het eten'), genadeloos en gruwelijk worden gedood. Het hogere doel is het voortbestaan van de aarde. Die handhaving wordt voltrokken in relatieve anonimiteit: van de medewerkers van het Centrum kennen we J, O, F, V, I, T, supervisor N en de ik-figuur. Om het voortbestaan van de aarde te garanderen is er 'niks zo belangrijk als zaad en water. Daar komt elke beschaving ooit achter. Zilver is leuk. Diamant een tijdje spannend. Nergeld dat in de lucht vliegt, deed ons een hele tijd wat. Maar uiteindelijk komt het aan op zaad en water. Zaad en water en vruchtbare grond.'

Opdracht A

Het verhaal van Atangana Bekono lijkt in eerste instantie te gaan over een kille, genadeloze maatschappij. Het uitgangspunt van de bundel is hoop. Waarin schuilt de hoop voor de hoofdpersoon en de maatschappij waarvan die deel uitmaakt?

Opdracht B

De slotzinnen van de roman luiden: "Ik ben zo blij met de wereld," zeg ik tegen T's rug. "Echt zo blij. Elke dag." In de rest van het verhaal is blijdschap ver te zoeken en voor ons ademt deze wereld op het eerste gezicht eerder een sfeer van meedogenloosheid, anonimiteit, kilte en orde. Waarom past dit slot toch zo goed bij het verhaal? Betrek in je antwoord de vergadering tussen de personages op de pagina's 105-108.

Opdracht C

In de inleiding lezen we dat een 'hoopvolle toekomst' onmogelijk is 'zonder actie'. Welke actie ging vooraf aan het ontstaan van de wereld die Atangana Bekono schetst? Schrijf een hoofdstuk bij dit verhaal dat begint in het heden en de brug vormt naar de toekomst waarin dit verhaal zich afspeelt.